

Billarda

Ana Acuña

Formas de citación recomendadas

1 | Por referencia a esta publicación electrónica*

ACUÑA, ANA (2011 [2000]). “*Billarda*”. *Grial*: 145, 139-144. Reedición en *poesiagalega.org*. Arquivo de poéticas contemporáneas na cultura. <<http://www.poesiagalega.org/arquivo/ficha/f/88>>.

2 | Por referencia á publicación orixinal

ACUÑA, ANA (2000). “*Billarda*”. *Grial*: 145, 139-144.

* Edición dispoñíbel desde o 25 de xaneiro de 2011 a partir dalgunha das tres vías seguintes: 1) arquivo facilitado polo autor/a ou editor/a, 2) documento existente en repositorios institucionais de acceso público, 3) copia dixitalizada polo equipo de *poesiagalega.org* coas autorizacións pertinentes cando así o demanda a lexislación sobre dereitos de autor. En relación coa primeira alternativa, podería haber diferenzas, xurdidas xa durante o proceso de edición orixinal, entre este texto en pdf e o realmente publicado no seu día. O GAAP e o equipo do proxecto agradecen a colaboración de autores e editores.

BILLARDA

[RECENSIÓN DO LIBRO DE VICENTE ARAGUAS *BILLARDA*, 1999]

Ana Acuña

O ano 1999 remataba coa presentación en Madrid e Ferrol da agardada antoloxía da obra poética de Vicente Araguas. Xa en dúas ocasións anteriores puidemos ler unha escolma das primeiras obras deste representante da poesía galega actual (*Poesía gallega de hoy*, Visor, 1990 e *Fin de un milenio*, Libertarias/Prodhufo, 1991). Agora ofrécesenos unha selección dos mellores poemas dos seus oito libros (sete editados e un no prelo) en galego.

Esta antoloxía vén adobiada con varios enfeites: é unha antoloxía bilingüe (galego e castelán), a tradución e a selección foron realizadas polo mesmo autor, inclúe un adianto do que será o seu vindeiro poemario (*Río matinal*) e preséntase cun magnífico prólogo.

Segundo manifestou Vicente Araguas, *Billarda* é “unha selección persoal porque segue emocionándome a poesía como a primeira vez que escribín” (*A Nosa Terra* 28, 1999) e, malia os vinte anos de produción, nela están aqueles poemas polos que sente “a mesma tenrura que cando os escribín. E así entendo [...] que siguen mantendo o ‘seu’ valor” (carta a xeito de prólogo-carta a *Poemas pra Ana Andrea*).

Durante a presentación na Galería Sargadelos de Madrid na que participaron Carmen Mejía, Amalia Iglesias e Alonso Caparrós (véxase a recensión en *Leer*. Extra Navidad, 1999, p. 171), Vicente Araguas explicou graficamente o significado do título. *Billarda* é, ademais dunha antoloxía, un xogo no que se precisan dous paos: o palán e a billarda propiamente dita (que lanza un dos xogadores e que o outro xogador debe tentar atrapar no aire). Poderíamos dicir que o prólogo introductorio de Fermín Bouza é un palán, un impulso para o libro-billarda. Un prólogo-palán esclarecedor da poética do seu “compañero de exilio [...] poeta creativo y diverso [...] amigo de los lejanos años del Santiago insurgente” (p. 12). Di Fermín Bouza: “La poesía de Araguas es un recorrido [en clave] por su sensibilidad, que es urbana, nostálgica, viajera, musical, anglosajona y ferrolana [...] en la inmediatez sensitiva hay un sentido suficiente, un mundo de señales que nos llevan a ese constructo de ciudades, paisajes, párrafos musicales, fotografías: la vida cotidiana al servicio de una expresión que transmite una vitalidad sorprendente. [...] Desde la perspectiva de la extrañeza hay que leer estos interesantes y misteriosos poemas” (pp. 10-12).

Con estas claves, o lector pode abrir o libro e comprender a evolución do poeta (de 1978 a 1995) e os seus trazos definidores desde a poesía inmediata e próxima á canción nos comezos (lémbrese que Vicente Araguas pertenceu ó mítico grupo Voces Ceibes) ata a poesía mediata procurada. Ó longo deses anos a súa poesía segue encadrándose na “Teoría dos capirrinos” (termo creado polo autor), chea de “humor defensivo y melancolía agresiva en la que enfrentarse al hecho de vivir” (*Leer*, 1991, p. 41). Porque, como sinalou B. Cardoso, [140] para afrontar a vida é “necesária uma certa dose de violência, não de

violência propriamente dita, mas de uma certa agresividade [...] ter dentro de si um fogo sempre aceso que intervinha quando o ánimo estivesse a faltar, quando fosse necesario agir com forza”.

Billarda consta de oito partes, tantas como libros de poemas en galego publicou Vicente Araguas. O primeiro é *Paisaxe de Glasgow* (1978). Nesa cidade, unha das varias cidades sagradas e iniciáticas para o autor, descobre o que é a poesía mediata e advirte a diferenza “meridiana” entre o letrista e o poeta (*Boletín*, 1997, p. 199) porque “hai milleiros de poemas que pola súa métrica ou estrutura non admiten outra música que a que levan consigo” (*Voces Ceibes*, 1991, p. 183).

Os cinco poemas escollidos para figurar na antoloxía son de temática amorosa, cheos de literatura e vida con referencias a cidades, viaxes, imaxes e lecturas como consecuencia unhas das outras. Son poemas dun “poeta peregrino e camiñante” (Amalia Iglesias, presentación) que vai “de Neda a Glasgow, collendo o metro en Príncipe Pío” (X. Mª Álvarez Cáccamo, *Xuvia*).

X

Porque te quero, que pouco importa
se Poe está borracho na escaleira,
o corto-circuito da vidreira
que de estar tan s’ó xa non me corta.
As bágoas do sereno, o lord, os anxos;
por ti roubeille un canto a François Villón
rompinlle o sorriso a un faraón
matei, cando fuxía, catorce arcanxos (p. 20).

Nos inicios a poética araguaniana precisaba nomear as cousas con todos os seu nomes e estaba inzada de enumeracións (nomes, verbos, adxectivos...), pero pouco a pouco irá purificando a súa escrita mentres amplía a súa ollada do mundo creado. Véxase neste sentido un dos poemas que, en *Paisaxe de Glasgow*, o autor cualificaba de “autopoética” (non incluídos en *Billarda*):

XXIX

Tómala coma é
maldize, racha
espida vai sentindo,
embora, escacha,
define [...]
Procura que non fique sen maldizer, atrasa
as horas dos tiranos,
reloxo lene, pasa
Inventa, trasfigura
ó inventar arranxa
a illa de Juan Fernández,
sino que non toca,
granxa de polos abatidos,

ai, Nordés! matanza
tan banal, poética rasa:
NO XURDIR VAI A ESPRANZA! (p. 45).

O seguinte poemario é *Ás veces en domingo abonda coa tenrura* (1980) e del recupera Vicente Araguas seis poemas para *Billarda*. Son poemas de [141]acougo e amor asentado, de paisaxes interiorizadas nunha “visión máxica do mundo cotián expresada a través dunha gama máis ampla de rexistros rítmicos. Multiplícanse as referencias a temas musicais e continúa a ser recorrente o motivo do topónimo ou antropónimo” (capa).

Aquí un laio fondo, un case non
sentir as gaivotas do esteiro,
por intres bater da chuvia nas fenestras
lentas, agoiro de plenilunio.

Despois, ledicia (p. 34)

En 1982 publícase *Poemas pra Ana Andrea*, e catro destes poemas son os que podemos ler en *Billarda*. Poemas circunstanciais dedicados á filla, pero tamén cheos de referencias contextuais (Idi Amin, Harpo Marx) e imaxes porque o creador non pode afastar a súa ollada do mundo. Esas referencias aproxímannos máis ó poetizado e así vólvese atemporal, prodúcese unha “transformación da épica cotiá en lírica sen tempo” (Amalia Iglesias, presentación).

A súa linguaxe poética vaise depurando ata o esencial, ata o verdadeiro nome das cousas, “adelgazando contidos, eliminando referencias abusivas, etc.” (*Boletín*, 1997, p. 200) pero, asemade, vai abrindo as súas posibilidades de poetizador do mundo ó ampliar os puntos de mira e ó enfocar unha ou varias realidades (isto irase vendo con maior claridade na produción posterior).

De *Xuvia* escolma Vicente Araguas só tres mostras deste libro de 1983. Neles aparece a paisaxe humana e xeográfica da vila que o viu nacer, paisaxe vista desde a óptica dun voyeur pero tamén desde a situación do observado. Este dobre punto de vista, esta omnipresencia poética a través do tempo e do espacio percíbese á perfección no poema:

AGACHADO (Verán do 36)

Nenos xogando á billarda; o sol de agosto
verde a brillar na túa retina; burato
da parede; nas marelas páxinas do Heraldo
de pan e queixo espalladas miguiñas.
Eco incerto e cruel;
a voz de Queipo na Telefunken da casa veciña (p. 56).

O autor convértese en neno e en “topo”, en protagonista dun feito ocorrido en Xuvia e coñecido de forma oral. El mesmo confesaba na revista *Leer* (1999, p. 41): “Yo también soy un voyeur, y tal vez por eso escribo poesía; mayormente un oficio de desocupados. Y como soy curioso por eso escribo poemas donde la retina juega un papel importante. Y como me fijo en los demás también practico una poesía narrativa, que como es natural tiene bastante de épica”.

X. Mª Álvarez Cáccamo escribira para este poemario un prólogo-palán no que explicaba como Vicente Araguas “transmuta en poesía o azar da coti- [142]dianeidade [...] convirte en poemas as vivencias da intrahistoria” e todo cunha “fala que funciona basicamente en actitude apelativa e resolve-se como conversa, na que collen todos os anglicismos da cultura popular, todos os ritmos da música folk, no canle dunha sintaxe rota, con encabalgamentos abruptos e violentas elisións” (pp. 5-9).

Cinco anos depois sae *Caleidoscopio*. Del recóllense sete poemas en *Billarda*. Son poemas trágicos, de crise persoal, porque “hai días nos que a vida é todo morte” (M. Pereira). Velaí un dos poemas máis estremecedores:

ADOLESCENTE MORTO

De ti lembrarei
-lirio escachado-
un vago rebumbio
de palancas e eixos,
unha carcasa ardida
nun solpor gris marengo
e o ruído dun volante
ascendendo cara ao ceo.
Do demais
-xazmín con asas-
pouco sei,
nada reteño:
O ronsel da roda no carril,
ti como un lóstrego en celo,
o golpe do vulto imparable.
Aí, J. Y., aí me nego (p. 62).

Neste e noutros poemas destacan “la mirada y el oído” como subliñou Fermín Bouza. Imaxes, cores, sons e tempos que en cada lectura nos emocionan e nos din algo novo, quizais porque queremos reconstruír a motivación, a creación primixenia do autor.

Camposanto (1994) son catro olladas máis serenas cara atrás e cara adiante: o recordo e o epitafio. De mostra, estes dous poemas:

ALBORADA

ENTÓN, naqueles anos, os abrentes/eran un xeito de mirar as cousas,
unha ollada, se cadra, fuxidía [...]
¿Éramos nós aqueles sitiados? [...]
eran os anos
que os mencers ardían como rosas (p. 76).

COROAS

DE entre todas
optaría polas máis melancólicas
a prata derramada,
o ouro impreciso [...] (p. 78).

Do último poemario editado, *O gato branco* (1995), escolle Vicente Araguas dez poemas de liña diferente. Uns son poemas nos que o autor nos ofrece as súas “visións” (segundo a definición de Carlos Bousoño, a “visión” caracterízase por concederlle ó obxecto real calidades que non pode posuír) do amor, da separación e da ausencia. Por mor desas “visións”, que non imi-[143]tacións, xorde esa arte creativa do que Huidobro denomina “o artista-deus” o “creador absoluto”. O importante nas visións é o seu carácter afectivo, en canto suscitadoras dunha descarga emocional:

Que ela non se vaia,
a casa: un barco
pintado de azaleas
e o mandarino
da solaina
un mastro.
Non se vaia ela que
un xeranio ameaza
con baixarse
do barco.
Para que non se vaia
ela o corazón
estáseme vestindo
na tarde
de balandro (p. 86).

Só dous poemas nos amosan imaxes (que non “visións”) máis ou menos neutras (xa viran a luz en 1992 baixo o título de *Oficio de ollar*).

ESCALEIRA MECÁNICA

Esta cóbrega
ou vaga
de única cresta.
Vai quedando
-continua-
sen a cabeza (p. 94).

Pódese dicir que na obra de Vicente Araguas, como moi ben sinalou Carmen Mejía durante a presentación de *Billarda*, subxace unha concepción existencial por debaixo desa poesía provocadora de imaxes e de múltiples lecturas. Esta concepción “mostra todo aquilo que configura o ser humano”. Léase esta ilustrativa poesía:

PARA ESA CARTA QUE GLOSABA A LUIS DE CAMÕES

Eu tampouco sabería dicer
o porque as cousas pasan
pois a vida, tal vez,
é un coche de ocasión
mal pintado e con sonido de lata.
Pero entendo que as cousas acontezan,
non hai xeito de poder evitalas
¿e como?, se a vida fuchica no autor
esquecido na estrada.
¿Era Camões o que tiña razón?
Non o sei pero canxa
tanto que eu non podoo escoitar Yesterday
-a vontade no tempo-
sen ceibar unha lágrima (p. 104).

As derradeiras páxinas de *Billarda* dedícanse a “Work in progress” (próximo *Río matinal*). Son catro poemas épicos que narran como “O derradeiro día de 1929 oitenta nenos morreron no incendio dun cine en Paisley, vila situada non lonxe de Glasgow”. *Río matinal* quere ser un xesto de amor para aqueles cativos quen, sen estar, alumean Escocia. A que eu vivín, a que segue sendo. Volvo pois ás miñas fontes primeiras, ás de *Paisaxe de Glasgow*. Con outras técnicas, si, pero ca paixón de sempre” (*Boletín*, 1997, p. 201). [144]

VIII

ERAN ¿como dicilo?,
un asunto moi serio, o corazón
da festa, o carozo da froita máis
madura, o río desbordado cando
chove a cachón despois
da seca, e as semanas asuláganse
de troula, cando -veredes- as sabas
húmidas son motivo
de risa.
Eran tantos para tan pouca vida (p. 110).

Poesía visionaria, de imaxes que os mostran cada unha das faces dun poeta completo porque “Ainda que faga poesía lírica, de amor, nunca rexeitei a poesía política” (*ANT*, 1999, p. 28).

Despois do que levamos visto só nos resta invitar á lectura desta antoloxía e pedirlle ó lector, como sinalaba Fermín Bouza, “Volve a le-lo libro. Métete máis e máis adentro. Sen medo” (1990, p. 210). Con cada lectura descubrimos algunha visión nova porque, no sentir de M. Eliade, repetimos o acto cosmogónico por excelencia: a creación do mundo, dun mundo poético (o creado por Vicente Araguas) arquetipo do supraterrrestre. A realidade e a duración da construción poética queda asegurada pola transformación que consegue Vicente Araguas do espacio profano nun espacio transcendente e pola transformación do

tempo concreto nun tempo mítico (de aí a universalidade da súa poesía, sincera para calquera época e lector). Estas transformacións opéranse gracias á calidade literaria dos poemas de Vicente Araguas e ó fío conductor da súa poesía: o amor ó nós, ó ti e ó min, sempre. Desde *Paisaxe de Glasgow* ata *Caleidoscopio*, Vicente Araguas poetiza o lírico e o social, o

nos
ti
o meu
e min (1998, p. 35)

nos
ti
o mar
e min (1978, p. 43-44)